

DAN JONES
GEVECHT OM
DE TROON

DE ROZENOORLOGEN
EN DE OPKOMST VAN DE TUDORS

KONING VAN HEEL DE WERELD

Haar bruiloft was een soldatenhuwelijk. Kort voor de middag op Drieduigheidszondag in juni 1420 speelde een grote groep musici triomfantelijke muziek terwijl de elegante parochiekerk van Saint-Jean-au-Marché in Troyes volliep met schitterend geklede heren, ridders en edelvrouwen, die getuige zouden zijn van de vereniging van twee grote families die lang tegenover elkaar hadden gestaan. De aartsbisschop van Sens leidde op traditioneel Franse wijze de plechtige ceremonie waarin Catharina van Valois, jongste dochter van de krankzinnige koning Karel VI van Frankrijk en zijn lankmoedige vrouw Isabella van Beieren, werd uitgehuwelijkt aan Hendrik V, koning van Engeland.

Catharina was achttien jaar oud. Ze had fijne trekken, een kleine, preutse mond en ronde ogen boven hoge jukbeenderen. Haar slanke nek neeg heel iets naar één kant, maar dat was de enige kleine tekortkoming van de prinses in de bloei van haar jeugd. De man met wie ze zou trouwen was een in de strijd geharde krijger. Hij had tuitlippen en een lange neus, karakteristiek voor de Plantagenet-koningen van wie hij afstamde. Zijn donkere, iets uitpuilende ogen leken als twee druppels water op die van zijn vader, Hendrik IV. Zijn haar was naar de mode kortgeknipt en zijn strakke en gladgeschoren gezicht vertoonde littekens, waaronder een diepe kerf die hij al als zestienjarige tijdens een veldslag had opgelopen: een pijlpunt had zich diep in zijn wang geboord, net rechts van zijn neus, en er was een legerchirurgijn nodig geweest om het projectiel te verwijderen. Met zijn drieëndertig jaar was Hendrik V de beste krijger onder de Europese heersers van zijn tijd, en op zijn trouwdag verscheen hij in gepaste grandeur. ‘Hij en zijn prinses vertoonden zich in grootse pracht en praal, alsof hij op dat moment de koning van heel de wereld was,’ schreef Enguerrand de

Monstrelet, een Franse kroniekschrijver van hoge komaf met uitstekende connecties.¹

Op het door oorlog verscheurde platteland rond Troyes, de oude hoofdstad van het Franse graafschap Champagne op ongeveer 150 kilometer ten zuidoosten van Parijs, wemelde het al veertien dagen van de Engelse soldaten. Hendrik was op 20 mei in de stad gearriveerd, in gezelschap van twee van zijn drie broers, hertog Thomas van Clarence en hertog Jan van Bedford, veel aristocratische legeraanvoerders en ongeveer 1600 manschappen, veelal boogschutters. Er was geen plaats voor hen binnen de stadsmuren, zodat de meeste gewone soldaten in nabije dorpen waren ingekwartierd. De koning zelf verbleef in het westen van de stad in het fraaie hotel La Couronne (De Kroon) aan het marktplein. Vanuit deze basis voerde hij in grootse majesteitelijke staat de onderhandelingen over een definitieve vrede tussen de oorlogvoerende koninkrijken Engeland en Frankrijk.

In de zeven jaren die verstreken waren sinds zijn vaders dood in 1413 had Hendrik V een in angst en onzekerheid verkerend koninkrijk tot rust gebracht. Zijn vaders regering was een aaneenschakeling van crises geweest, waarvan vele voortkwamen uit het feit dat hij in 1399 de toenmalige koning Richard II had afgezet en hem vervolgens, na een poging om de vorst uit de gevangenis te bevrijden, had laten vermoorden. Het was het gewelddadige begin van een instabiele regering.

Richard was geen populaire koning geweest, maar de usurpatie van de troon door Hendrik IV had een legitimiteitscrisis uitgelokt. Hij had te kampen gehad met chronische financiële problemen, een grote opstand in Wales onder Owain Glyndwr en een reeks opstanden in het noorden, waarvan er een geleid had tot de onthoofding van de aartsbisschop van York, wegens verraad. Verder was hij gedurende lange perioden van zijn regering ernstig ziek geweest, waardoor er aanvaringen met zijn zonen ontstonden, vooral met de jonge Hendrik, die het koninklijk gezag uit zijn naam wilden uitoefenen. Hoezeer Hendrik IV ook had geprobeerd om als een machtige en gezaghebbende koning te regeren, hij bleef afhankelijk van de mannen die hem in eerste instantie op de troon hadden geholpen: in principe zijn volgelingen uit het hertogdom Lancaster, zijn eigen bezit voordat hij werd gekroond. Het leidde tot een langdurige verdeeldheid in de Engelse politiek, die pas na zijn dood kon worden opgelost. Die dood kwam op 20 maart 1413 na een laatste ziekbed. Hendrik stierf in de Jeruzalem Kamer in het huis van de abt van Westminster.

Zijn opvolger Hendrik V – die de troon rechtens verkreeg in plaats van die te veroveren – verenigde Engeland onder een onomstreden leider. Hendrik was een sterke, charismatische en zelfverzekerde koning, een talentvolle generaal en een intelligente politicus. Zijn regering was opvallend succesvol op vrijwel elk gebied van bestuur en oorlogvoering. In het begin maakte hij belangrijke verzoenende gebaren door de rebellen uit zijn vaders tijd gratie te verlenen en de stoffelijke resten van Richard II uit zijn begraafplaats in King's Langley in Hertfordshire over te brengen naar het graf dat Richard zelf in Westminster Abbey had laten inrichten naast zijn eerste vrouw, Anna van Bohemen. Het centrale doel van Hendriks beleid was de opbouw van hechte banden met zijn hoogste edelen teneinde samen oorlog te voeren tegen Frankrijk. Hij had in dit opzicht enorme successen geboekt: in minder dan twee jaar van strijd waren de legers van Hendrik het Europese continent dieper binnengedrongen dan ooit sinds de heerschappij van Richard Leeuwenhart, twee eeuwen eerder.

Catharina's huwelijk met deze energieke jonge krijger-koning vormde het hoogtepunt van zijn vermetele buitenlandse beleid. Koningen van Engeland hadden eeuwenlang tegen hun Franse tegenvoeters gevochten, maar slechts zelden met echt succes. Sinds 1337 hadden de twee koninkrijken een periode van bijzonder bittere vijandigheid gekend, die we nu de Honderdjarige Oorlog noemen. Tal van territoriale aanspraken, tegenaanspraken en ruzies speelden een rol in dit complexe en langlopende geschil. Uiteindelijk stoelden ze allemaal op een eerste claim van Hendriks overgrootvader Edward III dat hij de rechtmatige koning van beide koninkrijken was. Zelfs Edward, een briljante strateeg en handige politicus, had zijn doel niet weten te bereiken, maar door zijn huwelijk met Catharina kwam Hendrik nu wel heel dicht in de buurt. Met het Verdrag van Troyes dat op 21 mei in de kathedraal van de stad werd bezegeld, had hij zich niet alleen van een Franse bruid verzekerd, maar werd hij ook, zoals hij later in een door hemzelf gedicteerde brief verkondigde, *'Hendrik, bij de gratie Gods koning van Engeland, erfgenaam en regent van het koninkrijk Frankrijk, en heer van Ierland'*.² Het Verdrag van Troyes ontferde Catharina's zeventienjarige broer Karel, de laatste nog levende zoon van Karel VI en koningin Isabella, en verlegde de Franse opvolging naar Hendrik en zijn toekomstige kinderen. De Franse kroon zou voor het eerst in Engelse handen komen.

Het Verdrag van Troyes en het koninklijke huwelijk dat daarna volgde, waren mogelijk geworden door de erbarmelijke staat van de Franse kroon. Bijna dertig jaar lang had Karel VI geleden aan een combinatie van paranoia, wanen, schizofrenie en zware depressies. De aanvallen konden soms maandenlang aanhouden. De eerste kreeg hij toen hij het leger op een hete augustusdag in 1392 in de buurt van Le Mans over het platteland leidde. Uitgedroogd, uiterst gespannen door een recente moordaanslag op een van zijn goede vrienden en geschrokken van een dorpsgek die hem had toegeschreeuwd dat hij het verraad tegemoetreed, kreeg de koning een aanval van razernij die een uur aanhield en waarin hij zijn metgezellen met het zwaard te lijf ging en vijf van hen ombracht.³ Hij had bijna zes weken nodig om te herstellen, en vanaf dat moment werd zijn bestaan geteisterd door psychotische episoden.

De artsen van die tijd weten Karels mentale afwijking aan een teveel aan zwarte gal, het ‘melancholieke’ lichaamssap waarvan men meende dat het mensen ontvankelijk maakte voor onrust en ziekte. Ook bestond het vermoeden dat hij zijn zwakke gestel geërfd had: Karels moeder, Johanna van Bourbon, had na de geboorte van haar zevende kind, Isabella, een zware zenuwzinking gekregen.⁴ Hoe de diagnose ook luidde, de politieke gevolgen van de conditie van de vorst waren rampzalig. Verlamdende aanvallen van krankzinnigheid kwamen vrijwel elk jaar voor en schakelden hem fysiek en mentaal volledig uit. Hij vergat zijn eigen naam en het feit dat hij koning was en een vrouw en kinderen had. Hij behandelde de koningin wantrouwend en vijandig en probeerde borden en ramen met haar wapen kapot te maken. Soms trilde hij en schreeuwde hij het uit dat het voelde alsof er duizend scherpe ijzeren pieken in zijn vlees staken. Hij rende als een dolle door de koninklijke residentie in Parijs, het Hôtel St-Pol, tot hij van uitputting in elkaar zakte. Het baarde zijn dienaren zo veel zorgen dat ze de meeste paleisdeuren dichtmetselden om te voorkomen dat hij zou ontsnappen en zich op straat te schande zou maken. Maandenlang weigerde hij te baden, zich om te kleden of op regelmatige tijden te slapen; minstens één keer, toen dienaren zijn kamers binnendrongen om te proberen hem te wassen en te verschoneren, troffen ze hem besmet door de pokken en besmeurd met zijn eigen ontlasting aan. Er werd een raad van regenten ingesteld om Frankrijk tijdens zijn steeds

vaker terugkerende perioden van onvermogen te besturen. Maar zelfs wanneer Karel hersteld genoeg werd geacht om zelf te regeren, werd zijn gezag aangetast door het feit dat hij elk moment een aanval van krankzinnigheid kon krijgen.

Door de geestesgesteldheid van de vorst was er in Frankrijk een machtsvacuüm ontstaan. Alle middeleeuwse kronen moesten gedragen worden door een helder en stabiel hoofd, en de ziekte van Karel VI was verantwoordelijk voor – of op zijn minst een grote katalysator van – een periode van gewelddadige onrust en burgeroorlog die in 1407 uitbrak tussen twee machtige en meedogenloze groepen Franse edelen en hun aanhangers. De aanvankelijke hoofdrolspelers waren Filips de Stoute, hertog van Bourgondië, en Lodewijk van Valois, hertog van Orléans, de broer van de koning. Zij ruzieden over land, persoonlijke geschillen en, bovenal, hun relatieve invloed in de regentenraad. Vanaf de dag dat Lodewijk van Orléans op 23 november 1407 op straat in Parijs werd doodgestoken door vijftien gemaskerde mannen die aanhangers waren van Filips de Stoutes zoon en erfgenaam Jan zonder Vrees, werd de Franse politiek bepaald door moord en verraad. Lodewijks oudste zoon, Karel, sloot een bondgenootschap met zijn schoonvader graaf Bernard van Armagnac, en Frankrijk raakte al snel verdeeld in twee rivaliserende machtsblokken omdat de hoogste edelen van het koninkrijk zich achter de oorlogvoerende partijen schaalden. De machtsstrijd tussen de Bourgondiërs en de Armagnacs was begonnen.

Hendrik V had de twee partijen in de Franse burgeroorlog met verbluffend succes tegen elkaar uitgespeeld. In 1412 tekende hij een verdrag met de Armagnacs waarin hij hun zijn steun aanbood in ruil voor erkenning van het Engelse gezag over belangrijke territoria in Zuidwest-Frankrijk: Poitou, Angoulême en Périgord, streken die oude banden hadden met de Engelse kroon. Het verdrag hield niet lang stand. In 1415 ging Hendrik nog verder en eiste hij ook de Engelse soevereiniteit op over Normandië, Anjou, Maine, Touraine en Bretagne. Het was geen willekeurige verzameling van territoria: hij eiste de landen op die ooit in bezit waren geweest van zijn twaalfde-eeuwse Plantagenet-voorgangers Hendrik II en Richard Leeuwenhart. Toen de Armagnacs weigerden, viel Hendrik Normandië binnen en belegerde en veroverde hij Harfleur, de havenstad aan de monding van de Seine. Daarna trok hij plunderend over het Franse platteland en ging uiteindelijk op vrijdag 25 oktober 1415, de naamdag van de heilige Crispinus, bij Azincourt de slag aan met een reusachtig Frans leger.

De twee legers troffen elkaar op een omgeploegd veld, waarvan de modder onder hun voeten zwaar was van de regen. Ondanks de omvang van de Franse strijdmacht, die misschien zes keer zo groot was als Hendriks leger, waren de Engelsen in het voordeel dankzij hun superieure tactiek en uitnemende strategische leiding. Hendrik zette zwaar in op het gebruik van de langboog, waarmee een enorme ravage kon worden aangericht op een druk slagveld. De koning beschermde zijn boogschutters tegen cavaleriecharges met een scherm van scherpgepunte staken die rondom hen in de grond werden gezet. En zij beloonden zijn inspanning door de Fransen, hun paarden en de zwaar gepantserde ruiters die het slagveld te voet probeerden over te steken,* met salvo na salvo te bestoken. Het numerieke overwicht betekende niets toen de pijlen uit de lucht regenden en een afschuwelijk bloedbad aanrichtten. In de woorden van een ooggetuige: ‘De levenden vielen op de doden, en anderen die boven op de levenden vielen, werden op hun beurt gedood.’ De slachtoffers vielen rampzalig eenzijdig: er sneuvelden meer dan 10.000 Fransen, terwijl de Engelsen misschien slechts 150 man verloren.⁵

Om te voorkomen dat de vijand zou kunnen hergroeperen, gaf Hendrik na de slag bevel om duizenden gevangenen en gewonden te doden. Alleen de hoogste edelen werden gespaard om losgeld te kunnen vragen. Ondanks dit onridderslike en meedogenloze bevel had de koning een verbluffende overwinning behaald en werd hij als een held toegejuicht. Toen het nieuws over Azincourt Engeland bereikte, ontstonden er spontane feesten, en bij zijn terugkeer in Londen werd Hendrik onthaald als een nieuwe Alexander. Als engelen verklede meisjes en jongens met goudkleurig geverfde gezichten zongen ‘Heil, bloem van Engeland, ridder van de christenheid’. In de straten verrezen grote nepkastelen, en een bewonderende kroniekschrijver noteerde: ‘Nimmer is opgetekend dat een koning van Engeland zo veel in zo korte tijd presteerde en met een zo grootse en glorieuze triomf naar zijn eigen koninkrijk terugkeerde.’⁶

In de jaren na Azincourt keerde Hendrik naar Frankrijk terug om nog spectaculairdere winsten te boeken. In juli 1417 begon hij aan

---

* Deze zwaar gepantserde ruiters vchten in de late middeleeuwen vaak te voet op het slagveld. De Engelse term voor hen is ‘men-at-arms’, de Franse ‘hommes d’armes’. Het was vooral een militaire categorie, geen sociale: alle ridders waren weliswaar men-at-arms, maar niet alle men-at-arms waren ridder. De term zal nog een paar keer opduiken.

een systematische verovering van Normandië. Hij landde in de monding van de rivier de Touques alvorens Caen te belegeren en wreed te plunderen, gevolgd door de strategisch belangrijke steden Exmes, Sées, Argentan, Alençon, Falaise, Avranches en Cherbourg, alsmede alle kleinere steden en kastelen ertussenin.⁷ Rouen, de hoofdstad van het hertogdom, werd van juli 1418 tot januari 1419 belegerd en door onmenselijke uithongering tot overgave gedwongen: vluchtelingen die uit de stad waren gezet, kregen geen toestemming om de Engelse linies te passeren en stierven eenvoudig van honger of dorst in het niemandsland tussen de bezetter en de stadsmuur. Tegen het einde van de zomer was Hendrik de eerste Engelse koning die daadwerkelijk de scepter zwaaide over Normandië sinds zijn voorganger koning Jan in 1204 door Filips II van Frankrijk was verjaagd. Parijs kwam voor hem in zicht.

De Engelsen trokken dreigend langs de Seine op in de richting van de Franse hoofdstad, en heel Frankrijk verviel in chaos en paniek. Als de Bourgondiërs en de Armagnacs in staat waren geweest hun geschillen opzij te zetten en zich tegen Hendrik te verenigen, had het koninkrijk wellicht gered kunnen worden. Maar dat konden ze niet. Tijdens een crisisberaad tussen de facties dat op 10 september 1419 op een brug in de stad Montereau plaatsvond, werd Jan zonder Vrees, hertog van Bourgondië – die de controle over de koning, koningin en het hof had opgeëist – vermoord door een aanhanger van de Armagnacs, die zijn gezicht en schedel met een bijl insloeg. (Vele jaren later werd de schedel van de hertog als curiositeit bewaard door de kartuizer monniken in Dijon; toen de prior de schedel aan de bezoekende koning Frans I toonde, legde hij uit dat de Engelsen Frankrijk via het gat in het schedeldak waren binnengekomen.) Voor koningin Isabella en de Bourgondiërs was nu elke andere uitkomst van de oorlog beter dan vrede sluiten met de verachtelijke en verraderlijke Armagnacs. Ze wilden daarom vrede sluiten met Hendrik en boden hem het grootste geschenk aan dat ze bezaten: de Franse kroon.⁸ Karel VI was zo ver heen dat hij absoluut niet kon deelnemen aan de onderhandelingen over de toekomst van zijn eigen kroon. De vrede werd op 21 mei 1420 bezegeld in de kathedraal van Troyes. Het allereerste artikel voorzag in het huwelijk van prinses Catharina en Hendrik V, koning van Engeland en nu ook *'Erfgenaam en regent van het koninkrijk Frankrijk'*.

Het huwelijk van Catharina was daarom van het allerhoogste belang voor beide koningshuizen. Er waren eerder Franse prinsessen met Plantagenet-koningen getrouwd – sterker, het huwelijk van Edward II

van Engeland met Isabella van Frankrijk had de rivaliserende koninklijke bloedlijnen in 1308 voldoende vermengd om de Honderdjarige Oorlog uit te lokken. Maar nooit eerder waren een Engelse en een Franse dynastie bij elkaar gekomen met het specifieke doel om hun twee kronen op het hoofd van een enkele koning te plaatsen, zoals nu zou gebeuren wanneer de dood zich eindelijk over de arme, zwakzinnige, 51-jarige Karel zou ontfermen.

De ceremonie kende luisterrijke momenten. Een latere kroniekschrijver noteerde dat Hendrik Catharina bij hun verloving als teken van zijn hoogachting een schitterende en uiterst kostbare ring had geschonken.⁹ Ook schonk hij de kerk waarin zij trouwden het zeer genereuze contante bedrag van 200 rozennobels. Het Franse protocol werd gevolgd, wat inhield dat er op de avond van de huwelijksdag een processie naar de kamer van het echtpaar trok, waar de aartsbisschop het koninklijke bed zegende en de echtelieden soep en wijn als avondmaaltijd verstrekke.¹⁰

In hun brieven naar huis besteedden Hendriks Engelse gasten slechts vluchtig aandacht aan de ceremonie en de vieringen. Er waren belangrijker zaken aan de orde. Onmiddellijk nadat het stel was getrouwd, deelde de koning de aanwezige ridders mee dat ze Troyes de volgende dag zouden verlaten om het beleg te slaan voor Sens, een dagmars naar het westen, waar Catharina's broer Karel, nu een troonpretendent, zich met zijn Armagnacs ophield. Er zou geen ceremonieel steekspel worden gehouden om het koninklijke huwelijk te vieren. Volgens een Parijse dagboekschrijver hield Hendrik zijn mannen voor dat de echte gevechten bij Sens van oneindig grotere betekenis waren dan de namaakgevechten op het toernooiveld: 'We kunnen allemaal in het strijdperk treden en de lans vellen om onze dapperheid en waarde te bewijzen, want er is geen schitterender daad van dapperheid in de wereld dan kwaaddoeners te straffen opdat arme mensen kunnen leven.'¹¹

Hendrik en zijn volgelingen trokken op om hun langdurige en bloederige oorlog te gaan voeren, en Catharina mocht in gezelschap van haar moeder en vader meereizen. In de winter zag ze de mannen van haar echtgenoot de ene stad na de andere belegeren en hun vijanden ofwel uithongeren of afslachten om ze tot overgave te dwingen. Op 1 december 1420 was ze er getuige van hoe haar vader Hendrik vergezelde bij zijn eerste formele bezoek aan Parijs, waar het Verdrag van Troyes werd geformaliseerd en het officiële proces van onterving van haar broer – die in officiële Engelse documenten vermeld werd als

‘Karel, zichzelf noemende de dauphin’ – werd voltooid.¹² Twee maanden later vertrok Catharina uit Calais naar Dover en liet ze haar geboorteland achter om aan de overzijde van de zee een nieuw leven te beginnen. Ze kwam op 1 februari 1421 aan land en bereidde zich onmiddellijk voor op haar kroning.

Het Engeland waarin Catharina begin 1421 aankwam, was een sterk en stabiel koninkrijk dat onder Hendriks leiderschap misschien politiek meer verenigd was dan ooit eerder in zijn geschiedenis.¹³ Gedurende de eeuwen van Plantagenet-heerschappij hadden de Engelse koningen de reikwijdte van hun macht gestaag uitgebreid en (meestal) in vruchtbaar overleg met hun hoge edelen, baronnen, de vertegenwoordigers van de burgerij in het parlement en de Kerk geregeerd. Engeland was onmiskenbaar een oorlogvoerende staat waar hoge belastingen werden betaald om de avonturen overzee te bekostigen, maar na Azincourt en de gestage reeks van overwinningen die daarop was gevolgd, droeg het koninkrijk de financiële lasten blijmoedig, gesterkt door een groot gevoel van triomf. Thomas Walsingham, monnik en kroniekschrijver uit St Albans, Hertfordshire, schreef weliswaar dat het jaar voorafgaande aan Catharina's aankomst er een was geweest 'waarin er een enorm tekort en een grote behoefte aan geld was' en dat er 'zelfs onder de gewone mensen (...) nog nauwelijks genoeg penny's over [waren] om een toereikende graanvoorraad op te bouwen', maar het was ook, zo vervolgde hij, 'een jaar van vruchtbare gewassen en een rijke oogst aan fruit'.¹⁴

De gangbaarste middeleeuwse analogie voor een staat was letterlijk het politieke lichaam, met de koning als het hoofd. 'Als het hoofd ziek is, is het lichaam ziek. Waar geen deugdzame koning heerst, is het volk ongezond en ontbeert het een goede moraal,' schreef de contemporaine dichter en moralist John Gower.¹⁵ In dit opzicht verschilden Engeland en Frankrijk als dag en nacht. Hendrik was ongetwijfeld een deugdzame koning en zijn koninkrijk kende een navenante bloei. Hij had als jongvolwassene een gedegen politieke opleiding gekregen die zich in zijn volwassen jaren uitbetaalde in een sterk en kundig koningschap, zelfverzekerd gebaseerd op zijn geboorterecht. Hij had een charismatische persoonlijkheid, zijn hoge edelen mochten en vertrouwden hem en hij had voldoende successen geboekt in de oorlog om een

hechte militaire broederschap te smeden. Hendrik had bovendien drie loyale en kundige broers: hertog Thomas van Clarence, hertog Jan van Bedford en hertog Humphrey van Gloucester, die alle drie van enorm belang waren voor het bestuur van het koninkrijk en de oorlog op het Europese continent. Hendrik genoot de goedkeuring van de Engelse Kerk wegens zijn geestdriftige vervolging van de lollards, een ketterse sekte die de leer van John Wyclif aanhing en er onorthodoxe opvattingen op na hield over de dogma's van de rooms-katholieke kerk en de geldigheid van haar leer. Hij legde zijn koninkrijk voortdurend zware belastingen op, maar zijn persoonlijke uitgaven voor de hofhouding waren opmerkelijk sober, zijn exchequer (een soort van ministerie van Financiën) werd kundig bestuurd en zijn oorlogsschulden bleven relatief beperkt. Hij nam de bevolking in de graafschappen van Engeland voor zich in met een streng maar onpartijdig streven om het gezag van de koninklijke wet weer te vestigen en de chaos die zijn vaders regering parten had gespeeld uit te roeien. Misdadigers werden vaak in het leger opgenomen, waar ze hun gewelddadige instincten op een veilige manier konden botvieren met het plunderen en platbranden van Franse dorpen.¹⁶

Moge God genadig onze koning nu bewaren,
 zijn volk en zijn welwillendheid;
 schenk hem een goed leven en een goed einde,
 zodat met blijdschap wij gerust zingen mogen:
Deo gracias! [God zij dank!]¹⁷

Aldus luidde een populair lied uit die tijd, en met recht, want het welvarende koninkrijk Engeland getuigde van alle deugden van zijn machtige heerser.

Catharina kreeg bij aankomst onmiddellijk de haar toekomstige plaats in haar nieuwe koninkrijk. De Franse kroniekschrijver Monstrelet hoorde dat ze werd ontvangen 'alsof ze een engel Gods was'.¹⁸ De negentienjarige koningin kreeg een persoonlijke staf die door haar echtgenoot was uitgekozen. De informatie die Walsingham vanuit het hof bereikte, was dat de hofhouding van de koningin vrijwel uitsluitend uit Engelse edelvrouwen bestond. 'Ook bleef er geen Fransman in haar dienst, slechts drie vrouwen van goede geboorte en twee dienstmeisjes'.¹⁹ Op 24 februari werd ze in de Sint-Petruskerk in Westminster gekroond, waarop een viering en een feestmaal volgden waar de

meeste Engelse edelen en koning Jacobus I van Schotland, al sinds jaar en dag gevangene aan het Engelse hof, aan deelnamen. (Jacobus was in 1406 op twaalfjarige leeftijd door piraten voor de Engelse kust gevangengenomen en had de kroon tijdens zijn gevangenschap geërfd; hij kreeg een uitstekende opvoeding en opleiding aan het hof en werd over het algemeen behandeld als een zeer geëerde gast.) Het feestmaal etaleerde de Engelse keuken op zijn best. Omdat het de veertigdagen-tijd was (de vastentijd tussen Aswoensdag en Pasen), werd er geen vlees geserveerd, maar de tafels bogen door onder de palingen, forellen, zalmen, lampreien, heilbot, garnalen, grote krabben en kreeften, kinkhoorns, puddingen versierd met de fleurs de lis, zoete pap en room. De tafelstukken – niet eetbare maar visueel buitengewone schotels die elke nieuwe gang van de maaltijd aankondigden – bestonden uit pelikanen, panters en een man die op de rug van een tijger reed. In elk tafelstuk was de nieuwe koningin vertegenwoordigd als de heilige Catharina met haar rad, die de eer van de Kerk verdedigde.²⁰

Na de kroning verliet Catharina Westminster en vergezelde ze de koning op een rondreis door de Midlands. Ze reisde via Hertford, Bedford en Northampton naar Leicester, waar ze samen met Hendrik Pasen vierde. Engeland ontpopte zich voor haar als een profijtelijk en gastvrij land. ‘Uit de bezochte steden ontvingen de koning en koningin kostbare geschenken in goud en zilver van de burgers en prelaten van elke stad,’ schreef de kroniekschrijver John Strecche.²¹ Maar Hendrik bleef niet lang in Engeland hangen. Kort na Pasen ontving hij het bericht dat zijn oudste broer, de hertog van Clarence, zijn plaatsvervanger en stadhouder in Frankrijk, tijdens gevechten in Normandië was omgekomen. De oorlog wachtte niet, en in juni 1421 staken de koning en koningin het Kanaal weer over naar Calais. Catharina was drie maanden zwanger.

De koningin bleef niet lang in Frankrijk vanwege haar zwangerschap. Ze verliet Hendrik die oorlog voerde tegen haar broer en keerde terug naar Engeland om een rivaliserende erfgenaam van de Franse troon ter wereld te brengen. Om de zegen af te smeken tijdens het gevaarlijke avontuur van de bevalling had Catharina een gekoesterde relik meegenomen: de voorhuid van het Heilige Kind, die vrouwen in het kraambed waardevolle hulp zou bieden.²² Met hulp van de re-

liek schonk ze op 6 december, de feestdag van Sint-Nicolaas, in het koninklijk paleis in Windsor het leven aan een gezonde zoon. Alle klokken in Londen werden onmiddellijk geluid om het heuglijke nieuws te vieren, en in de kerken van de stad werden Te Deums gezongen.²³ Onvermijdelijk werd het kind naar zijn vader genoemd. Maar de twee Hendriken zouden elkaar nooit ontmoeten.

De heldhaftige overwinningen van Hendrik V op het slagveld hadden hem in staat gesteld een situatie te creëren waarin hij zich de rechtmatige koning van twee koninkrijken kon noemen. Maar de taak om dat in politieke realiteit om te zetten, vergde de inzet van elke vezel van zijn formidabele persoonlijkheid. Zijn ingrijpen in de Franse politiek had de kloof tussen de Bourgondiërs en de Armagnacs nog verder verdiept, omdat de laatsten de oorlog nu zagen als niets minder dan een strijd om het voortbestaan. De strijdkrachten die de dauphin trouw bleven, groeven zich in, voorzagen waar ze maar konden kastelen van garnizoenen en namen zich heilig voor om de Engelsen ten koste van alles te weerstaan. Het was duidelijk dat de verovering een langzaam en steeds slopender proces zou worden.

Vanaf oktober en gedurende de hele winter van 1421-1422 leidde Hendrik de belegering van Meaux, een kleine stad een paar kilometer ten noordoosten van Parijs. Meaux was zwaar versterkt en de verdedigers boden felle weerstand. Het beleg begon laat in het jaar, duurde meer dan zes maanden en was voor beide partijen een ellendige ervaring: het garnizoen werd langzaam uitgehongerd, terwijl de belegeraars voor de muren kampten met de vreselijke ontberingen van oorlogvoering in de winter. Het was een langdurige en akelige manier om oorlog te voeren, maar als Hendrik heel Frankrijk wilde dwingen om zijn rechten krachtens het Verdrag van Troyes te respecteren, moest hij het taaiste verzet tegen zijn heerschappij breken.

Eind mei keerde Catharina terug naar Frankrijk om haar man te bezoeken, maar ze liet haar zoon in Engeland achter, onder de hoede van zijn verzorgers. Ze bleef een paar weken bij Hendrik, samen met haar ouders. Maar toen de zomer kwam, werd duidelijk dat alles niet helemaal in orde was met de koning. Hij had dysenterie opgelopen, waarschijnlijk door de erbarmelijke omstandigheden tijdens het beleg van Meaux. De 'rodeloop' bezorgde de lijder afschuwelijke buikkrampen en ernstige uitdroging en was vaak fataal, zoals Hendrik maar al te goed wist. Hij was een ervaren soldaat en had veel van zijn mannen hetzelfde lot zien ondergaan. De ziekte verergerde, maar de koning

was nog sterk en pragmatisch genoeg om een gedetailleerd testament op te stellen waarin hij zijn wensen voor de politieke inrichting van Engeland en Frankrijk na zijn dood vastlegde. Hij stierf tussen twee en drie uur in de ochtend van 31 augustus in het koninklijk kasteel van Vincennes, iets meer dan twee weken voor zijn zesendertigste verjaardag. Met dezelfde verbluffende snelheid die zijn daden tijdens zijn leven had gekenmerkt, was Englands buitengewone krijger-koning verdwenen. Thuis lag een baby van nog geen negen maanden oud die de kroon zou erven, de jongste koning van Engeland ooit.

Als de nieuwe koning zijn eerste jaren zou overleven – wat beslist niet zeker was – zou Engeland de langste periode met een minderjarige koning uit zijn geschiedenis beleven. De precedenten waren niet veelbelovend. Sinds de Normandische verovering van 1066 hadden drie koningen de kroon als kind geërfd, en alle drie hadden ze moeilijke tijden meegemaakt. Hendrik III was negen jaar toen hij in 1216 koning werd, en in zijn vroege jaren was hij de speelbal van dominante ministers die de koninklijke macht gebruikten om zichzelf en hun volgelingen te verrijken. In 1327 kwam Edward III als veertienjarige op de troon nadat zijn vader, Edward II, was gedwongen om af te treden. Drie jaar lang werd de macht daarna hebzuchtig en moordzuchtig uitgeoefend door zijn moeder, Isabella van Frankrijk, en haar zwakke minnaar Roger Mortimer, totdat ze tijdens een bloedige paleiscoup aan de kant werden gezet. Richard II was de meest recente koning die de kroon als kind erfde, in 1377, toen hij tien jaar oud was. Er was toen een poging gedaan om te regeren alsof de kind-koning een competente volwassene was. Het werd een erbarmelijke mislukking. Binnen vier jaar na zijn troonsbestijging werd de Boerenopstand – de grote volksofstand van 1381 – het Engelse bestuursapparaat bijna fataal, en tijdens zijn verdere gang naar de volwassenheid kreeg Richard vervolgens te maken met allerlei politieke facties en woelingen. Hij droeg de psychologische littekens ervan tot zijn dood toe mee.²⁴ Het Bijbelboek Prediker bracht Englands ervaring met onvolwassen vorsten treffend onder woorden: ‘Wee u, land, als uw koning een kind is...’²⁵

De kwestie werd nog gecompliceerder toen Karel VI op 21 oktober 1422 overleed. Hij was drieënvijftig jaar en overleed waarschijnlijk aan complicaties van zijn chronische ziekte. De baby Hendrik van Windsor was nu niet alleen de nieuwe koning van Engeland maar ook, ten gevolge van de bepalingen in het Verdrag van Troyes, de erfgenaam van het Engelse koninkrijk Frankrijk, een politieke entiteit die nog altijd

in een felle oorlog verwickeld was. Het lichaam van de Franse koning werd te ruste gelegd in het mausoleum van de abdijkerk van Saint-Denis. Zijn koningin Isabella zou het Hôtel St.-Pol blijven bewonen in wat nu feitelijk bezet Parijs was. Ooit was zij een machtige, zij het controversiële, stem in het landsbestuur tijdens de aanvallen van krankzinnigheid van haar echtgenoot, maar nu waren haar politieke dagen voorbij. De Engelsen verspreidden schunnige (en zeer waarschijnlijk onware) verhalen over haar buitensporige promiscuïteit en beweerden om voor de hand liggende redenen dat de dauphin geen echte zoon van Karel VI was. Wat de veroveraars aan de overkant van de zee betrof, zij waren na de dood van de krankzinnige koning de nieuwe heersers over Frankrijk. Bij de begrafenis van Karel VI droeg Hendrik V's oudste nog levende broer, hertog Jan van Bedford, het zwaard van staat voor hem uit, een gebaar om aan te geven dat hij nu, als vertegenwoordiger van zijn neef, de facto de macht in het koninkrijk had.

Maar ondanks al het theater en triomfalisme kon niemand om de waarheid heen dat de eerste koning van het dubbele koninkrijk een kleine, hulpeloze baby was. Een ongekende en extreem kritische militaire situatie zou bijna twee decennia lang in goede banen moeten worden geleid zonder een competente heerser om de weg te wijzen. Het kon ongetwijfeld alleen maar tot rampspoed leiden.

Zelden waren burgeroorlogen zo turbulent en chaotisch als de Rozenoorlogen (1455-1485) in Engeland. Twee rivaliserende adellijke dynastieën, de witte rozen van het huis York en de rode rozen van het huis Lancaster, binden op een listige en wrede manier met elkaar de strijd om de troon aan. Algauw wordt het duidelijk: deze oorlog gaat niet om land, maar om bloed. Uiteindelijk is van beide huizen bijna niemand meer over om het na te vertellen, en kan Hendrik Tudor als lachende derde de troon opeisen.

In *Gevecht om de troon* brengt Dan Jones structuur in de bloederige chaos. Hij geeft een compleet overzicht en vult dit aan met gedetailleerde anekdotes, van geheime huwelijken en onthoofdingen tot identiteitsfraude. Dit fascinerende stuk geschiedenis leidde het begin in van de Tudor-dynastie: een enorme bloeiperiode voor de cultuur, wetenschap, architectuur en handel. Daarmee is Jones' vertelling, die leest als een thriller, essentieel voor iedereen die de Engelse geschiedenis wil begrijpen.

Dan Jones (1981) is historicus, schrijver, journalist en programmamaker. In Nederland en daarbuiten boekte hij veel succes met *Vorsten van Albion* en *Hendrik V*, die met dit boek een historisch drieluik vormen.

‘Jones’ grootste vaardigheid als historicus is om lange, rommelige tijdperken zoals deze te vertalen naar beheersbare en behapbare stof; hij weet precies wat er verteld moet worden en wat weggelaten.’

– *The Spectator*

VERTAALD DOOR ROELOF POSTHUMA

Uitgeverij Omniboek

WWW.OMNIBOEK.NL • NUR 684

